

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Мещерякова Олена Вікторівна

УДК 351.743.009: 341.123

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ УЧАСНИКІВ ОПЕРАЦІЙ ООН З ПІДТРИМАННЯ
МИРУ**

Спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Харківському національному університеті внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України,
академік НАПрН України
Бандурка Олександр Маркович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, ректор.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
Заросило Володимир Олексійович,
Український державний університет
фінансів та міжнародної торгівлі,
проректор з навчально-методичної роботи
та інноваційних технологій;

кандидат юридичних наук, доцент
Безпалова Ольга Ігорівна,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, начальник науково-
дослідної лабораторії з проблем
профілактики правопорушень та взаємодії
з населенням.

Захист відбудеться 24 лютого 2012 року о 9 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.01 Харківського національного університету внутрішніх справ (61080, м. Харків, проспект 50-річчя СРСР, 27).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ (м. Харків, проспект 50 - річчя СРСР, 27).

Автореферат розісланий 21 січня 2012 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. В. Могілевський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Кінець XX та початок XXI століття позначився суттєвими змінами у підтриманні миру і міжнародної безпеки. На зміну епохи «холодної війни» і біполярного світу прийшов період локальних конфліктів, громадянських воєн і глобальної загрози тероризму. За даних умов головним інструментом підтримання міжнародного миру, безпеки, свободи і загального добробуту залишається Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН), яка фактично реалізує функцію міжнародного центру забезпечення миру у всьому світі.

Важливим напрямом багатогранної діяльності ООН залишаються операції з підтримання миру. При цьому зміст цих операцій поступово змінюється. Якщо раніше спостерігався відхід від абсолютизації мілітаристських заходів (у першу чергу, припинення бойових дій) до виконання позитивних завдань поліцейсько-правового характеру (заходи з підтримання громадської безпеки і правопорядку, охорони прав і свобод громадян на території конфлікту), то за нових реалій сьогодення переважають адміністративні заходи з організації системи безпеки. Зазначені обставини спричиняють зміни у складі миротворчого контингенту та миротворчого персоналу, на які покладено виконання заходів щодо підтримання миру. Відповідно, дедалі більшу роль у реалізації поставлених перед миротворцями цілей відіграє персонал поліцейських (міліцейських) підрозділів.

Досвід проведення операцій з підтримання миру (зокрема, на Гаїті, у Ліберії, Косово, Боснії і Герцеговині, Судані, Східному Тиморі тощо) дозволяє зробити висновок про наявність цілої низки неурегульованих питань, що об'єктивно зумовлює необхідність суттєвого перегляду міжнародного права та національного законодавства. Серед основних проблем – недосконалість правової бази як міжнародного, так і національного характеру щодо організації миротворчої діяльності ООН, питання правосуб'єктності учасників операцій, модернізація форм і методів діяльності, недостатній рівень соціальних та правових гарантій миротворців.

Наявні прогалини і недоліки адміністративно-правового регулювання діяльності учасників операцій ООН з підтримання миру значною мірою зумовлені відсутністю належних наукових досліджень у даній сфері та їх практичної реалізації. Окремі аспекти цього питання вивчали такі науковці, як: В. Б. Авер'янов, М. І. Ануфрієв, І. В. Арістова, О. М. Бандурка, О. О. Бандурка, Д. М. Бахрах, О. І. Безпалова, Ю. П. Битяк, М. Бонні, О. П. Гетманець, І. П. Голосніченко, Д. Джаймо, О. В. Джафарова, В. Ф. Заємський, В. О. Заросило, В. В. Ковальська, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпаков, В. В. Конопльов, А. Т. Комзюк, Т. М. Кравцова, М. Н. Курко, К. Б. Левченко, І. І. Лукашук, О. А. Мартиненко, Н. П. Матюхіна, Р. С. Мельник, О. М. Музичук, В. П. Петков, О. П. Рябченко, В. С. Семенов, О. Ю. Синявська, Т. Л. Сироїд, О. О. Теличкін, В. Н. Федоров та ін. Вказані вчені зробили значний внесок у розвиток адміністративно-правового регулювання правоохоронної діяльності взагалі, та забезпечення миротворчих операцій зокрема, проте

дослідженими залишаються лише певні аспекти адміністративно-правового регулювання діяльності учасників миротворчих операцій ООН. В сучасних умовах виникає чимало питань навколо адміністративно-правових засад організації операцій ООН, правового статусу учасників операцій ООН з підтримання миру, їх компетенції та повноважень, адміністративно-правового забезпечення участі органів внутрішніх справ України в миротворчих операціях ООН тощо. Усе це зумовлює актуальність обраної тематики дослідження та необхідності подальшого дослідження адміністративно-правового регулювання діяльності учасників операцій ООН з підтримання миру.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження спрямоване на реалізацію положень Стратегії міжнародної миротворчої діяльності України, затвердженої Указом Президента України від 15 червня 2009 року № 435/2009. Тема дисертації відповідає п. 6 ч. 2 ст. 8 Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 року № 964-IV; п. 4.57 та п. 4.58 Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженого Указом Президента України від 6 квітня 2011 року № 383/2011; п. 81 дод. 13 до Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010-2014 рр., затверджених наказом МВС України від 29.07.2010 року № 347. Її проблематика витримана у рамках вимог п. 9.1 Пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на 2011–2014 рр., схвалених Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 27.12.2010 року.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу чинного національного законодавства та міжнародних норм у сфері забезпечення міжнародного миру та безпеки, вивчення практичної організації операцій з підтримання миру, визначити адміністративно-правові засади організації миротворчих операцій ООН, розробити пропозиції і рекомендації щодо вдосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності учасників операцій ООН з підтримання миру.

Для досягнення мети дисертаційного дослідження необхідно вирішити наступні завдання:

- проаналізувати з наукових позицій становлення, розвиток та організацію операцій ООН в сучасних умовах;
- розкрити зміст, сутність та сформулювати поняття миротворчої діяльності ООН;
- провести класифікацію видів миротворчої діяльності ООН;
- охарактеризувати адміністративно-правове забезпечення операцій ООН;
- визначити сутність та встановити структуру правового статусу учасників операцій ООН з підтримання миру;
- з'ясувати завдання та функції учасників операцій ООН з підтримання миру;
- окреслити компетенцію та повноваження учасників операцій ООН з підтримання миру;

- охарактеризувати адміністративно-правове забезпечення участі органів внутрішніх справ України в миротворчих операціях ООН та запропонувати заходи з його удосконалення;
- запропонувати найбільш оптимальні шляхи модернізації форм і методів діяльності учасників операцій ООН з підтримання миру;
- надати характеристику сучасного стану забезпечення соціальних та правових гарантій учасників операцій ООН з підтримання миру та визначити шляхи його удосконалення.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері діяльності учасників операцій ООН з підтримання миру.

Предметом дослідження є адміністративно-правове регулювання діяльності учасників операцій ООН з підтримання миру.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження складають сукупність методів і прийомів наукового пізнання, комплексне й раціональне використання яких забезпечує достовірність знання та досягнення поставлених цілей, зокрема: історично-правовий метод використано при дослідженні становлення, розвитку та сучасної організації операцій ООН (підрозділ 1.1.); за допомогою логіко-семантичного методу поглиблено понятійний апарат, зокрема з'ясовано сутність понять: «міжнародна миротворча діяльність», «миротворчі операції ООН», «міжнародні миротворчі місії», «миротворець» (підрозділ 1.2.); структурно-логічний та порівняльно-правовий методи застосовувалися для характеристики адміністративно-правового забезпечення операцій ООН з підтримання миру і адміністративно-правового статусу учасників операцій ООН з підтримання миру (підрозділи 1.3., 2.1.-2.3.); статистичні методи використовувались з метою аналізу стану та перспектив розвитку участі працівників ОВС України в операціях ООН з підтримання миру; формально-юридичний аналіз норм чинного законодавства дозволив виявити певні недоліки та сформулювати пропозиції щодо удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності учасників операцій ООН з підтримання миру.

Нормативною основою роботи є Конституція України, закони України, акти Президента України та Кабінету Міністрів України, а також відомчі нормативно-правові акти, які регулюють відносини у сфері участі працівників органів внутрішніх справ України в миротворчих операціях ООН.

Положення та висновки дисертації розроблені з урахуванням резолюцій Генеральної Асамблеї, Ради Безпеки ООН, доповідей Генерального секретаря ООН, актів Департаменту операцій з підтримання миру, інших міжнародно-правових актів, що регламентують діяльність у сфері підтримання миру.

Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять узагальнення діяльності органів внутрішніх справ України в миротворчих операціях ООН, довідкові видання, статистичні

матеріали. Використано також особистий досвід дисертанта, набутий під час навчання в Центрі підготовки спеціалізованої поліції (м. Віченца, Італія).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є однією з перших спроб комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, новітніх досягнень науки адміністративного права розкрити проблеми адміністративно-правового регулювання діяльності учасників операцій ООН з підтримання миру. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем. Основні з них такі:

вперше:

- виявлено та охарактеризовано особливості адміністративно-правового статусу учасників операцій ООН з підтримання миру та підкреслено, що він регламентується універсальною, комплексною системою правових норм: міжнародними актами, національним законодавством та правовими актами миротворчої місії; зроблено висновок, що адміністративно-правовий статус учасників операцій ООН з підтримання миру можна структурно поділити на: загальний як громадянина; спеціальний як працівника міліції (поліції) і представника держави; особливий, пов'язаний безпосередньо з займаною посадою у місії та виконуваними обов'язками;

- наведено характеристику форм і методів діяльності учасників операцій ООН з підтримання миру, запропоновано шляхи їх модернізації, а саме: вдосконалення національного законодавства у сфері участі України в міжнародних миротворчих операціях, поглиблення спеціальної підготовки працівників органів внутрішніх справ України, покращення матеріально-технічного забезпечення та запровадження додаткових соціально-правових гарантій учасників операцій ООН з підтримання миру, створення спеціального факультету в одному з вищих учбових закладів системи МВС України;

удосконалено:

- розуміння змісту та сутності миротворчої діяльності ООН як всієї повноти діянь, спрямованих на збереження, відновлення і підтримання міжнародного миру та безпеки; запропоновано розглядати термін «миротворчість» у широкому та у вузькому розумінні; встановлено, що миротворчість у широкому розумінні та миротворча діяльність є тотожними поняттями;

- характеристику адміністративно-правового забезпечення організації операцій ООН, яке доцільно розглядати в комплексі з суб'єктами управління миротворчою діяльністю на двох рівнях: ООН, держави-члени та миротворчі місії (на міжнародному рівні) і Верховна Рада України, Президент України, Рада національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів України, Міністерство закордонних справ України та Міністерство внутрішніх справ України (на національному рівні);

- основні завдання та функції учасників операцій ООН з підтримання миру, на основі чого запропоновано поділяти функції на загальні, спеціальні та допоміжні;

- визначення компетенції миротворчої місії, яка включає в себе два елементи: предмети відання і права та обов'язки або владні повноваження учасників операцій ООН з підтримання миру; наголошено, що права та обов'язки учасників операцій ООН з підтримання миру охоплюються терміном «повноваження» і становлять серцевину адміністративно-правового статусу;

- класифікацію етапів розвитку національного законодавства у сфері участі органів внутрішніх справ України в міжнародних миротворчих операціях, запропоновано виокремлювати чотири етапи: підготовчий або початковий (з 1994 (1993) року по 1996 рік); етап становлення (з 1996 року по 1998 рік); етап розвитку та вдосконалення (з 1998 року по 2009 рік); стратегічний (з 2009 року по теперішній час);

дістали подальшого розвитку:

- науково-теоретичне обґрунтування становлення, розвитку та організації операцій ООН в сучасних умовах, виокремлено хронологічні періоди зазначених операцій, а саме: період «традиційних» або «класичних» операцій (1948-1990 рр.) та період «новітніх» або «багатофункціональних» операцій ООН з підтримання миру (1990-по теперішній час);

- класифікація основних видів миротворчої діяльності ООН, на основі чого запропоновано виділяти: превенцію конфліктів, миротворчість (у вузькому розумінні), підтримання миру, примушення до миру, миробудування в постконфліктний період;

- характеристика структури адміністративно-правового статусу учасників операцій ООН з підтримання миру, яка складається з наступних елементів: правосуб'єктність, права і обов'язки, юридична відповідальність; підкреслено, що особливої уваги потребує дослідження гарантій забезпечення прав та обов'язків учасників миротворчих операцій;

- система принципів операцій ООН з підтримання миру, серед яких фундаментальними визнано згоду сторін, неупередженість, незастосування сили, за винятком випадків самооборони та захисту мандату.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання висновків та пропозицій дисертації:

- у науково-дослідній сфері – для подальшого дослідження адміністративно-правового регулювання діяльності учасників операцій ООН з підтримання миру;

- у правотворчій діяльності – для удосконалення положень чинного законодавства, що регламентує адміністративно-правове забезпечення участі органів внутрішніх справ України в миротворчих операціях ООН (акт впровадження Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 04 листопада 2011 р. № 04-19/3-2247);

– у правозастосовній діяльності – для покращення практичної діяльності працівників ОВС України в міжнародних миротворчих операціях під егідою ООН. Положення дисертації використано у процесі підготовки пропозицій і зауважень до проекту Плану реалізації Стратегії міжнародної миротворчої діяльності України (лист ХНУВС від 10 листопада 2011 року № 21/459 на адресу РНБО);

– у навчальному процесі – при підготовці підручників та навчальних посібників з дисциплін «Адміністративне право», «Міжнародне право», «Правові основи миротворчої діяльності органів внутрішніх справ України», «Адміністративна діяльність цивільної поліції ООН» тощо (акт впровадження в навчальний процес ХНУВС від 10 січня 2012 року);

– правовому вихованні курсантів вищих навчальних закладів МВС України, вищих навчальних закладів Міністерства оборони України, працівників органів внутрішніх справ України та військовослужбовців для підвищення їх мотивації до участі в міжнародній миротворчій діяльності.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано автором самостійно. Стаття «Правове регулювання участі України в миротворчих операціях ООН» виконана у співавторстві з О. М. Бандуркою (частка дисертанта – 50 %). Наукові ідеї та розробки, що належать співавтору, разом із яким була опублікована праця за темою дослідження, у дисертації не використовувались.

Апробація результатів дисертації. Результати досліджень, висновки та пропозиції автора було оприлюднено на міжнародних і регіональних науково-практичних конференціях: «Государство и право: проблемы становления и стратегия развития» (Суми, 2008), «Від громадянського суспільства – до правової держави» (Харків, 2008), «Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених» (Харків, 2008), «Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених» (Харків, 2009), «Суверенність, незалежність, конституційність: становлення та розвиток Української держави» (Харків, 2011); міжкафедральному «круглому столі» «Міжнародно-правові стандарти в галузі прав людини: проблеми і перспективи», присвяченого 60-річчю Загальної декларації прав людини (Харків, 2008), під час комітетських слухань Комітету Верховної Ради України з питань прав людини, національних меншин та міжнаціональних відносин «Практика застосування та ефективність реалізації положень Закону України «Про попередження насильства в сім'ї», що проводились спільно з Міжнародним жіночим правозахисним центром «Ла Страда – Україна» (Київ, 2011), у роботі Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності, на засіданнях кафедр адміністративного права та процесу, адміністративної діяльності ОВС Харківського національного університету внутрішніх справ.

Публікації. Основні теоретичні положення і практичні рекомендації викладено у 5 наукових статтях у фахових виданнях, та тезах 5 доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура роботи. Дисертація складається із переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які включають дев'ять підрозділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 229 сторінок. Список використаних джерел налічує 219 найменувань і займає 22 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначаються її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, окреслюються мета і завдання, об'єкт і предмет, вказуються методи дослідження, висвітлюються наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, наводяться дані, що свідчать про апробацію результатів дослідження, публікації та структуру роботи.

Розділ 1 «Адміністративно-правові засади підготовки та проведення операцій Організації Об'єднаних Націй з підтримання миру» складається з трьох підрозділів, у яких розглядається становлення, розвиток та сучасна організація операцій ООН з підтримання миру, з'ясовуються поняття та види миротворчої діяльності ООН, досліджується адміністративно-правове забезпечення операцій ООН з підтримання миру.

У *підрозділі 1.1 «Становлення, розвиток та сучасна організація операцій ООН з підтримання миру»* відзначається, що операції ООН з підтримання миру перебувають в процесі постійної еволюції. Якщо спочатку вони розглядались як засіб врегулювання міждержавних конфліктів, то наразі у все більшій мірі застосовуються до врегулювання внутрішньодержавних конфліктів. Визначаються хронологічні періоди операцій ООН з підтримання миру.

Зазначено, що якщо в міждержавних конфліктах використовувався в основному військовий компонент для виконання функцій військового характеру, зокрема: роз'єднання сторін в конфлікті, створення і патрулювання зон роз'єднання, буферних і демілітаризованих зон, нагляд за припиненням вогню, за виводом військ, за розвитком ситуації, за пересуванням озброєного персоналу і зброї в районах напруження тощо, то у внутрішньодержавних конфліктах на міжнародному, етнічному, релігійному та іншому ґрунті операції з підтримання миру набули багатофункціонального характеру. Дедалі більшу роль у реалізації поставлених завдань відіграє персонал поліцейських (міліцейських) підрозділів.

У *підрозділі 1.2 «Поняття та види миротворчої діяльності ООН»* відзначено, що миротворча діяльність займає одне з найважливіших місць в загальному об'ємі діяльності ООН.

Зроблено висновок, що миротворча діяльність – це вся повнота діянь, спрямованих на збереження, відновлення і підтримання міжнародного миру та безпеки.

Зауважено, що миротворчу діяльність ООН традиційно називають миротворчістю, операції – миротворчими, а всіх учасників – миротворцями. Підкреслено, що миротворчість слід розглядати у широкому та у вузькому розумінні. У широкому розумінні вона ідентична поняттю миротворча діяльність. У вузькому – це одна з видів миротворчої діяльності, до якої окрім зазначеного, також відносять превенцію конфліктів, підтримання миру, примушення до миру, миробудування в постконфліктний період.

Обґрунтовано, що однією з форм миротворчої діяльності є діяльність з підтримання миру, яка реалізується через операції з підтримання миру. Визначено, що операції ООН з підтримання миру – це комплекс нормативно-визначених та узгоджених сторонами цілеспрямованих заходів, які характеризуються присутністю ООН на певній території (за згодою конфліктуючих сторін), наявністю певного кола учасників (військовий, поліцейський та цивільний компонент) і які мають на меті реалізацію або контроль за реалізацією угод, що пов'язані з врегулюванням конфліктів. Завдання миротворчих операцій реалізуються особливим структурним формуванням, яке отримало назву миротворчі місії або просто місії. Вони характеризуються специфічною структурою та наявністю певного компоненту, який залежить від безпосередніх умов операції (мандат, стан фінансування тощо). Запропоновано розглядати миротворчу місію як сукупність основного (військовий, поліцейський та цивільний) та додаткового (дипломатичний, політичний, виборчий тощо) компонентів, які забезпечують проведення миротворчої операції.

У підрозділі 1.3 «Адміністративно-правове забезпечення операцій ООН з підтримання миру» встановлено, що особливістю миротворчої діяльності є комплексний характер. Зауважено, що засади організації миротворчої діяльності доцільно розглядати в комплексі з суб'єктами управління миротворчою діяльністю на двох рівнях, а саме: міжнародному та національному.

Встановлено, що на міжнародному рівні миротворча діяльність регламентується міжнародними актами, що визначають правовий статус місії та її персоналу, актами керівництва місії, загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права, міжнародними договорами та угодами про статус миротворчих сил, які укладає міжнародна організація. Зроблено висновок, що основними суб'єктами є ООН, її держави-члени та миротворчі місії.

Зауважено, що національне законодавство у сфері миротворчої діяльності доцільно поділяти на загальне та спеціальне. До загального законодавства слід віднести Конституцію України, Закони України та підзаконні нормативно-правові акти, норми яких визначають загальні засади миротворчої діяльності. Спеціальне законодавство включає в себе Закон України «Про участь України в міжнародних миротворчих операціях» та інші нормативно-правові акти, які безпосередньо регулюють організацію миротворчої діяльності, зокрема: постанови Верховної

Ради України, укази Президента України, рішення Ради національної безпеки і оборони України, постанови Кабінету Міністрів України та інші нормативні акти, зокрема Наказ МВС України «Про організаційне забезпечення миротворчої діяльності МВС України» тощо. Обґрунтовано, що до основних суб'єктів управління миротворчою діяльністю на національному рівні відносяться Верховна Рада України, Президент України, Рада національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів України, Міністерство закордонних справ та Міністерство внутрішніх справ.

Розділ 2 «Адміністративно-правовий статус учасників операцій ООН з підтримання миру» містить три підрозділи, в яких розкриваються поняття та структура правового статусу учасників операцій ООН з підтримання миру, визначаються завдання та функції, компетенція та повноваження останніх.

У підрозділі 2.1 *«Поняття та структура правового статусу учасників операцій ООН з підтримання миру»* встановлено, що адміністративно-правовий статус учасників операцій ООН з підтримання миру є складовою частиною загальноправового статусу особи і співвідноситься з ним як загальне і особливе. Правовий статус як учасників операцій з підтримання миру, так і миротворчих операцій ООН в цілому, впливає з цілей і принципів ООН та визначається особливою, універсальною, комплексною системою правових норм.

Доведено, що адміністративно-правовий статус учасників операцій ООН з підтримання миру визначає місце, яке вони займають в сфері адміністративних правовідносин, та встановлює межі їх діяльності щодо інших суб'єктів права.

Встановлено, що з'ясуванню змісту адміністративно-правового статусу учасників операцій ООН з підтримання миру має сприяти дослідження наступних елементів: правосуб'єктність, права та обов'язки, і юридична відповідальність. Особливу увагу слід приділити гарантіям забезпечення цих прав та обов'язків.

Адміністративна правосуб'єктність учасників операцій ООН з підтримання миру характеризується певними особливостями, що зумовлюється специфікою їх правового статусу. Підкреслено, що учасники операцій ООН з підтримання миру діють відповідно до базових принципів операцій з підтримання миру.

У підрозділі 2.2 *«Завдання та функції учасників операцій ООН з підтримання миру»*, досліджуючи адміністративно-правовий статус учасників операцій ООН з підтримання миру, запропоновано характеризувати функції суб'єктів в контексті поділу на загальні, спеціальні та допоміжні. Встановлено, що в залежності від стадії конфлікту відрізняються зміст та обсяг завдань і функцій, які покладаються на учасників операцій ООН з підтримання миру.

Підкреслено, що завдання та функції учасників операцій ООН з підтримання миру передбачаються для кожної окремої місії відповідним мандатом.

У підрозділі 2.3 «Компетенція та повноваження учасників операцій ООН з підтримання миру» встановлено, що компетенція миротворчої місії включає в себе два елементи, що зумовлює її специфіку – предмети відання (суспільні відносини), права та обов'язки або владні повноваження учасників операцій ООН з підтримання миру.

Зазначено, що права та обов'язки учасників операцій ООН з підтримання миру, які охоплюються терміном «повноваження», становлять серцевину правового статусу, а тому є його обов'язковими елементами. Саме від цих елементів залежить якість здійснення ними міжнародної миротворчої діяльності, адже наявність нормативно закріплених прав гарантує забезпечення та реалізацію їх функціональних обов'язків.

Розділ 3 «Удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності учасників операцій ООН з підтримання миру» складається з трьох підрозділів, присвячених адміністративно-правовому забезпеченню участі органів внутрішніх справ України в миротворчих операціях ООН та заходам з його удосконалення, шляхам модернізації форм і методів діяльності учасників операцій ООН з підтримання миру, їх соціальним та правовим гарантіям.

У підрозділі 3.1 «Адміністративно-правове забезпечення участі органів внутрішніх справ України в миротворчих операціях ООН та заходи з його удосконалення» підкреслено, що розширення участі України в миротворчих операціях ООН є підтвердженням її послідовної політики з виконання взятих на себе зобов'язань як країни-учасниці ООН у сфері підтримання міжнародного миру та безпеки і свідчить про підвищення міжнародного авторитету держави.

Наголошено, що процес формування комплексної системи правового регулювання участі органів внутрішніх справ України в миротворчих операціях ще триває, адже сам характер миротворчої діяльності у світі є досить динамічним, що потребує вчасного внесення змін до національного законодавства. Запропоновано генезу законодавства України у сфері участі органів внутрішніх справ України в міжнародних миротворчих операціях розділити на чотири етапи.

Встановлена необхідність удосконалення законодавства з питань міжнародної миротворчої діяльності України; покращення системи керівництва процесом підготовки та участі нашої держави у міжнародних миротворчих операціях; створення умов для широкого залучення до участі в миротворчих операціях цивільного персоналу, державних та недержавних організацій; поліпшення соціального та правового захисту учасників міжнародних миротворчих операцій та членів їх сімей.

У підрозділі 3.2 «Форми і методи діяльності учасників операцій ООН з підтримання миру. Шляхи модернізації» визначено, що реалізація завдань і функцій учасників миротворчих операцій юридично виявляється у певних формах за допомогою відповідних методів. Зазначено, що форми діяльності учасників операцій ООН з підтримання миру поділяються на правові і неправові. Примус і переконання є основними методами діяльності учасників операцій ООН з підтримання

миру. Зважаючи на еволюцію миротворчої діяльності, зроблено висновок, що визначальним методом діяльності учасників операцій ООН з підтримання миру є метод переконання

Встановлено, що заохочення учасників операцій ООН з підтримання миру виражається у заходах морального і матеріального характеру. До основних заходів морального характеру слід віднести «медальний парад», який визначено як запроваджений ООН урочистий захід вшанування учасників миротворчих операцій за особистий внесок у справу підтримання миру, під час якого особовий склад нагороджується медалями ООН.

Акцентовано увагу, що законодавством України передбачені такі засоби заохочення учасників операцій ООН з підтримання миру, як: вислуга років і трудовий стаж обчислюються з розрахунку один місяць за три місяці; чергові спеціальні (військові) звання особам начальницького складу можуть бути присвоєні достроково або на один ступінь вище спеціального (військового) звання, передбаченого займаною штатною посадою; до окладів валютного грошового утримання можуть бути встановлені валютні надбавки.

Визначені шляхи модернізації форм та методів діяльності учасників операцій ООН з підтримання миру.

У підрозділі 3.3 «Соціальні та правові гарантії учасників операцій ООН з підтримання миру» встановлено, що окрім прав та обов'язків учасникам операцій ООН з підтримання миру надаються певні гарантії їх забезпечення. Зазначено, що ООН користується на території кожного зі своїх членів такими привілеями та імунітетами, які необхідні для досягнення її цілей.

Зауважено, що заробітна плата учасникам операцій з підтримання миру виплачується урядами держав відповідно до звань за національною шкалою окладів. ООН відшкодовує витрати країнам, які добровільно надають персонал, а також виплачує їм компенсацію за техніку та майно. Порядок і джерела фінансування в Україні визначаються при схваленні Верховною Радою України рішення про участь у міжнародній миротворчій операції.

Зазначено, що представники України є найменш оплачуваними у миротворчій місії серед представників інших країн. Визначені шляхи удосконалення соціальних та правових гарантій учасників операцій ООН з підтримання миру.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що полягає в удосконаленні адміністративно-правового регулювання діяльності учасників операцій ООН з підтримання миру. За результатами проведеного дослідження сформульовано наступні висновки, пропозиції та рекомендації.

Акцентовано увагу на тому, що Статут ООН не передбачає визначень понять «миротворча діяльність» або «операції з підтримання миру». Ці поняття виходять з цілей і принципів діяльності

ції міжнародної організації. Якщо перші операції ООН розглядались в якості засобу врегулювання міждержавних конфліктів, то застосування сучасних операцій пов'язано з врегулюванням внутрішньодержавних конфліктів. Останні носять комплексний, багатофункціональний характер.

Одне з найважливіших місць в загальному обсязі діяльності ООН займає миротворча діяльність, під якою необхідно розуміти всю повноту діянь, спрямованих на збереження, відновлення і підтримання міжнародного миру та безпеки. Запропоновано розглядати термін «миротворчість» у широкому та у вузькому розумінні. У широкому – це вся повнота діянь, направлених на збереження, відновлення і підтримання міжнародного миру та безпеки. У вузькому розумінні – це один з видів миротворчої діяльності. Зроблено висновок, що миротворчість у широкому розумінні та миротворча діяльність – тотожні поняття. До видів миротворчої діяльності слід відносити превенцію конфліктів, миротворчість (у вузькому розумінні), підтримання миру, примушення до миру, миробудування в постконфліктний період.

Однією з форм миротворчої діяльності є діяльність з підтримання миру, яка реалізується через операції з підтримання миру. Визначено, що операції ООН з підтримання миру – це комплекс нормативно-визначених та узгоджених сторонами цілеспрямованих заходів, які характеризуються присутністю ООН на певній території (за згодою конфліктуючих сторін), наявністю певного кола учасників (військовий, поліцейський та цивільний компонент) і які мають на меті реалізацію або контроль за реалізацією угод, що пов'язані з врегулюванням конфліктів. Завдання миротворчих операцій реалізуються особливим структурним формуванням, яке отримало назву миротворчої місії. Вони характеризуються специфічною структурою та наявністю певного компоненту.

Встановлено, що правові засади організації миротворчої діяльності ООН мають комплексний характер, тобто регламентуються міжнародними актами, національним законодавством та актами миротворчої місії. Особливістю є те, що засади організації миротворчої діяльності ООН доцільно розглядати на двох рівнях – міжнародному та національному. Зауважено, що національне законодавство у сфері участі України в міжнародних миротворчих операціях доцільно поділяти на загальне та спеціальне.

Адміністративно-правовий статус учасників операцій ООН з підтримання миру є складовою частиною загальноправового статусу особи і співвідноситься з ним як загальне і особливе. За своєю специфікою адміністративно-правовий статус учасника операцій ООН з підтримання миру можна структурно поділити на: 1) загальний як громадянина; 2) спеціальний як працівника міліції (поліції) і представника держави; 3) особливий, пов'язаний безпосередньо з займаною посадою у місії та виконуваними обов'язками.

Встановлено, що з'ясуванню змісту адміністративно-правового статусу учасників операцій ООН з підтримання миру має сприяти дослідження наступних елементів: правосуб'єктність, права

та обов'язки, і юридична відповідальність. Окремо слід говорити про гарантії забезпечення цих прав та обов'язків. Адміністративна правосуб'єктність учасників операцій ООН з підтримання миру характеризується певними особливостями, що обумовлюється специфікою їх правового статусу. Зважаючи на це, учасники операцій ООН з підтримання миру наділяються спеціальним статусом. Необхідною ознакою набуття учасниками операцій ООН з підтримання миру адміністративно-правового статусу є наявність у них конкретних прав та обов'язків, які реалізуються ними як в адміністративних правовідносинах, так і поза ними. Учасники операцій ООН з підтримання миру діють відповідно до базових принципів операцій з підтримання миру. Функції суб'єктів операцій ООН з підтримання миру доцільно характеризувати в контексті поділу на загальні, спеціальні та допоміжні.

Встановлено, що компетенція миротворчої місії включає в себе два елементи, що зумовлює її специфіку – предмети відання (суспільні відносини), а також права та обов'язки або владні повноваження учасників операцій ООН з підтримання миру. Окреслено, що статус операцій ООН з підтримання миру регламентується для кожної конкретної миротворчої місії окремо.

Встановлено, що питання адміністративно-правового забезпечення участі органів внутрішніх справ України в миротворчих операціях ООН не є достатньо розробленим. Процес формування комплексної системи нормативно-правового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України в міжнародних миротворчих операціях ще триває, адже сам характер миротворчої діяльності у світі є досить динамічним, що потребує вчасного внесення змін до діючого національного законодавства.

Наголошується, що участь України у міжнародній миротворчій діяльності є не тільки важливою складовою зовнішньої політики держави, а й одним з основних напрямів державної політики з питань національної безпеки.

З'ясовано, що вдосконалення національного законодавства, яке регламентує участь громадян України в міжнародних миротворчих операціях, поглиблення спеціальної підготовки працівників органів внутрішніх справ України, вдосконалення матеріально-технічного забезпечення та запровадження додаткових соціально-правових гарантій є тими шляхами модернізації форм та методів діяльності учасників операцій ООН з підтримання миру. Доведено необхідність створення спеціального факультету в одному з вищих учбових закладів системи МВС України.

Зазначено, що представники України є найменш оплачуваними у миротворчій місії. Доцільно на національному рівні внести пропозиції до відповідних нормативно-правових актів щодо поступового наближення рівня грошової винагороди за виконання службових обов'язків у складі миротворчих контингентів або миротворчого персоналу до рівня аналогічних виплат у державах Центральної Європи. Запропоновано передбачити надання учасникам операцій ООН з підтримання миру статусу учасника бойових дій. Пропонується також передбачити певні гарантії

для членів сімей миротворців (безкоштовне медичне забезпечення, пільги на санаторно-курортне лікування тощо), особливо членів сімей тих, хто загинув під час виконання обов'язків в миротворчих операціях.

Дисертантом запропоновано низку змін та доповнень до законодавства України, а саме:

- доповнити ст. 2 Закону України «Про міліцію» положенням, згідно якого до основних завдань міліції відноситься участь у миротворчій діяльності;
- ч. 1 ст. 7 Закону України «Про міліцію» викласти у такій редакції: «Міліція є єдиною системою органів, яка входить до структури Міністерства внутрішніх справ України, виконує адміністративну, профілактичну, оперативно-розшукову, кримінально-процесуальну, виконавчу, охоронну (на договірних засадах) та миротворчу функції»;
- доповнити ст. 10 Закону України «Про міліцію» частиною 3 «Відповідно до міжнародно-правових зобов'язань України як суб'єкта миротворчої діяльності, на працівників міліції України, яких направлено для участі в міжнародних миротворчих операціях, покладаються обов'язки зі збереження, відновлення і підтримання міжнародного миру та безпеки»;
- доповнити Розділ V Закону України «Про міліцію» нормами про соціально-правовий захист працівників міліції України, що беруть або брали участь в міжнародних миротворчих операціях;
- прийняти Закон України «Про органи внутрішніх справ України», де передбачити: серед завдань органів внутрішніх справ – участь в міжнародній миротворчій діяльності; серед функцій – виконання миротворчої функції; положення, згідно якого на органи внутрішніх справ покладаються обов'язки зі збереження, відновлення і підтримання міжнародного миру та безпеки; норми про соціальний-правовий захист учасників міжнародних миротворчих операцій;
- доповнити ст. 1 Закону України «Про участь України в міжнародних миротворчих операціях» поняттями: «міжнародна миротворча діяльність – вся повнота діянь, направлених на збереження, відновлення і підтримання міжнародного миру та безпеки»; «миротворчі операції ООН – це комплекс цілеспрямованих організаційних заходів, санкціонованих Радою Безпеки ООН для збереження, відновлення та підтримання миру»; «міжнародні миротворчі місії – це сукупність основного (військового, поліцейського і цивільного) та додаткового (дипломатичний, політичний, виборчий тощо) компонентів, які забезпечують проведення миротворчої операції»; «миротворець – безпосередній учасник міжнародних миротворчих операцій»;
- доповнити Закон України «Про участь України в міжнародних миротворчих операціях» статтями «Принципи миротворчих операцій»; «Завдання учасників міжнародних миротворчих операцій», «Функції учасників міжнародних миротворчих операцій», «Права учасників міжнародних миротворчих операцій», «Обов'язки учасників міжнародних миротворчих операцій», «Відповідальність учасників міжнародних миротворчих операцій», «Соціально-правові гарантії учасників міжнародних миротворчих операцій»;

- підготувати законопроект про внесення змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Особлива увага має приділятися уточненню умов надання статусу учасників бойових дій громадянам України, які брали участь у міжнародних миротворчих операціях з урахуванням характеру та завдань цих операцій, наявності в них реальних загроз життю їх учасників; критеріям визначення держав (регіонів), участь на території яких в миротворчих операціях дає право на набуття статусу учасників бойових дій, а також критеріям інших миротворчих операцій, за якими статус учасників бойових дій може надаватися лише окремим їх учасникам в індивідуальному порядку, включаючи цивільний персонал;
- ухвалити Закон України «Про статус учасників міжнародних миротворчих операцій», визначивши особливості правового статусу учасників міжнародних миротворчих операцій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Мещерякова О. В. Операції ООН з підтримання миру: усунення двозначностей [Текст] / О. В. Мещерякова // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2008. – Випуск № 42. – С. 70-76.
2. Мещерякова О. В. Правове регулювання діяльності органів внутрішніх справ України в миротворчих операціях ООН [Текст] / О. В. Мещерякова // Кримський юридичний вісник. – Сімферополь, 2009. – Вип. 3 (7). – С. 296-302.
3. Мещерякова О. В. Генеза законодавства України щодо участі України в міжнародних миротворчих операціях [Текст] / О. В. Мещерякова // Право і безпека. – 2009. – № 4 (31). – с. 19-24.
4. Мещерякова О. В. Щодо визначення елементів адміністративно-правового статусу учасників операцій ООН з підтримання миру / О.В. Мещерякова // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 609-612 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11movzpm.pdf](http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11movzpm.pdf).
5. Бандурка О. М., Мещерякова О. В. Правове регулювання участі України в миротворчих операціях ООН [Текст] / О. М. Бандурка, О. В. Мещерякова // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2011. – Випуск № 3 (54). – С. 65-74.
6. Мещерякова О. В. Безпека персоналу операцій ООН з підтримання миру [Текст] / О. В. Мещерякова // Від громадянського суспільства – до правової держави: міжн. наук.-практ. конф., 24 квітня 2008 року. – Харків: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2008. – С. 148–150.
7. Мещерякова О. В. Возникновение и совершенствование миротворческих операций [Текст] / О. В. Мещерякова // Держава і право: проблеми становлення та стратегія розвитку: міжн. наук.-практ. конф., 17–18 травня 2008 року. – Суми, 2008. – С. 80–83.

8. Мещерякова О. В. Принципи операцій ООН з підтримання миру [Текст] / О. В. Мещерякова // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених: наук.-практ. конф., 24 травня 2008 року. – Х., 2008. – С. 165–167.

9. Мещерякова О. В. Щодо участі України в операціях ООН з підтримання миру [Текст] / О. В. Мещерякова // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених: наук.-практ. конф., 23 травня 2009 року. – Х., 2009. – С. 262–264.

10. Мещерякова О. В. Досвід участі України в міжнародних миротворчих операціях [Текст] / О. В. Мещерякова // Суверенність, незалежність, конституційність: становлення та розвиток Української держави: наук.-практ. конф. (Харків, 29 червня 2011 р.) / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2011. – с. 234-237.

АНОТАЦІЇ

Мещерякова О. В. Адміністративно-правове регулювання діяльності учасників операцій ООН з підтримання миру. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Харківський національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2012.

Дисертацію присвячено дослідженню теоретичних та практичних проблем адміністративно-правового регулювання діяльності учасників операцій ООН з підтримання миру. Охарактеризовано становлення, розвиток та сучасну організацію операцій ООН. Визначено поняття та види миротворчої діяльності ООН, адміністративно-правові засади організації операцій ООН з підтримання миру. З'ясовано сутність адміністративно-правового статусу учасників операцій ООН з підтримання миру та визначено його елементний склад. Розглянуто завдання та функції, компетенцію та повноваження учасників операцій ООН з підтримання миру.

Особливу увагу приділено удосконаленню адміністративно-правового регулювання діяльності учасників операцій ООН з підтримання миру, зокрема адміністративно-правовому забезпеченню участі органів внутрішніх справ України в миротворчих операціях ООН, модернізації форм і методів діяльності, соціальним та правовим гарантіям учасників операцій ООН з підтримання миру.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, миротворча діяльність, учасники операцій ООН з підтримання миру, миротворчі операції ООН, органи внутрішніх справ України.

Мещерякова Е. В. Административно-правовое регулирование деятельности участников операций ООН по поддержанию мира. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право. – Харьковский национальный университет внутренних дел. – Харьков, 2012.

Диссертация посвящена исследованию теоретических и практических проблем административно-правового регулирования деятельности участников операций ООН по поддержанию мира. Охарактеризованы становление, развитие и современная организация операций ООН, выделены хронологические периоды указанных операций. Определено понятие и виды миротворческой деятельности ООН, сделан вывод о постоянном развитии этого направления деятельности ООН. Установлено, что характерной особенностью эволюции операций ООН является тенденция в пользу расширения практики и масштабов полицейских операций, а нормативные основы организации операций ООН носят комплексный характер. Отмечена необходимость их рассмотрения на международном и национальном уровнях. Представлена классификация национального законодательства в сфере участия Украины в миротворческих операциях ООН.

Выяснена сущность административно-правового статуса участников операций ООН по поддержанию мира и определен его элементный состав. Установлено, что административно-правовой статус участников операций ООН по поддержанию мира можно структурно разделить на: общий как гражданина; специальный как на работника милиции (полиции) и представителя государства; особенный, т.е. непосредственно связанный с занимаемой должностью в миссии и выполняемыми обязанностями. Рассмотрены задачи и функции, компетенция и полномочия участников операций ООН по поддержанию мира.

Особое внимание уделено совершенствованию административно-правового регулирования деятельности участников операций ООН по поддержанию мира, в частности административно-правовому обеспечению участия органов внутренних дел Украины в миротворческих операциях ООН. Выделены этапы развития законодательства Украины в сфере участия органов внутренних дел Украины в миротворческих операциях. Определены формы и методы деятельности участников операций ООН по поддержанию мира, сформулированы способы их модернизации. Внимание также уделено социальным и правовым гарантиям участников операций ООН по поддержанию мира.

Ключевые слова: административно-правовое регулирование, миротворческая деятельность, участники операций ООН по поддержанию мира, миротворческие операции ООН, органы внутренних дел Украины.

Meshcheriakova O. V. Administrative and Legal Regulation of UN Peacekeeping Operations Participants' Activity. – Manuscript.

Thesis for a candidate's degree by speciality 12.00.07 – administrative law and procedure; financial law; informational law – Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine, 2012.

The thesis is devoted to the research of theoretical and practical issues of administrative and legal regulation of UN peacekeeping operations participants' activity. Formation, development and modern organization of UN peacekeeping operations are characterized. The notion and types of UN peacekeeping activity, administrative and legal grounds of UN peacekeeping operations' organization is determined. The essence of administrative and legal status of UN peacekeeping operations' participants is ascertained; its elemental structure is defined. Tasks and functions, competence and authority of UN peacekeeping operations' participants are considered.

Special attention is paid to the improvement of administrative and legal regulation of UN peacekeeping operations participants' activity, namely, to administrative and legal guaranteeing of Ukrainian Police Force participation in UN peacekeeping operations, upgrading forms and methods of activity, social and legal guarantees of UN peacekeeping operations' participants.

Keywords: administrative and legal regulation, peacekeeping activity, participants of UN peacekeeping operations, UN peacekeeping operations, Ukrainian Police Force.